

Beleidskader JEUGD, Samenvatting van vijf studies

Kenniswerkplaats Rotterdams talent

Sabine Severiens (EUR) en Frans Spierings (HR)

Oktober 2014

Inleiding

De gemeente Rotterdam wil een beleidskader Jeugd voor de komende jaren ontwikkelen. Ze kiest hierbij voor positief jeugdbeleid als vertrekpunt. Positief jeugdbeleid betekent dat de gemeente de normale ontwikkeling en talentontwikkeling van kinderen en jongeren centraal wil stellen. Alhoewel het nieuwe jeugdbeleid ook aandacht zal besteden aan probleemgestuurd beleid vormt kans gedreven beleid voor alle kinderen en jongeren het uitgangspunt. Intuïtief is dit positieve vertrekpunt aantrekkelijk en misschien zelfs overtuigend omdat een focus op kracht en op kansen, kinderen meer stimuleert dan een focus op problemen en achterstanden. De wetenschappelijke onderbouwing van dit beleid is echter minder gemakkelijk. Ten eerste is Rotterdam een diverse stad met een grote complexiteit. De wetenschappelijke onderbouwing van bepaalde maatregelen en interventies kan voor de ene groep sterk zijn, maar voor de andere groep veel minder. Ten tweede is het zo dat in Rotterdam uiteenlopende organisaties en uitlopende professionals werkzaam zijn die stuk voor stuk verschillende pedagogische uitgangspunten hanteren en visies op het opgroeien van de jeugd. Ook dit bemoeilijkt de wetenschappelijke onderbouwing van positief (integraal) jeugdbeleid. Immers, verschillende visies verwijzen vaak ook naar verschillende effectmaten. Daarnaast is het zo dat dergelijk (echt) integraal beleid nog zelden wordt gevoerd en dus nog niet bewezen effectief kan zijn.

In het huidige stuk vatten we vier studies samen die afzonderlijk inzoomen op thema's die van belang zijn in het beleidskader: Onderwijs, Opgroeien en opvoeden, Zorg, Talentontwikkeling en de zogenaamde Pedagogische Civil Society. Op basis van deze studies beschrijven we de relevante concepten en modellen die een basis kunnen zijn voor de invulling van het nieuwe beleidskader en doen we enkele aanbevelingen op basis van beschikbare empirische evidentie.

Super diverse stad, grote complexiteit

Rotterdam staat voor de grote uitdaging om meer jongeren voor de midden- en hogere segmenten van de arbeidsmarkt op te leiden en de jeugdwerkloosheid terug te dringen. In Utrecht en Amsterdam is meer dan 50% van de beroepsbevolking hoger opgeleid, in Rotterdam 34%. Nederland heeft in Europa

(<http://www.trouw.nl/tr/nl/4504/Economie/article/detail/3469732/2013/07/03/Jeugdwerkloosheid-in-Europa-Nederland-bungelt-onderaan.dhtml> juli 2013, website geraadpleegd op 29 september 2013) weliswaar een relatief lage jeugdwerkloosheid (alleen Oostenrijk en Duitsland doen het beter); binnen Nederland doet Rotterdam het relatief slecht, want in Rotterdam waren in de maand juni ruim 7.000 jongeren werkloos en de regio Rijnmond kent de hoogste werkloosheid van Nederland (<https://cdja.nl/2013/07/brandbrief-jeugdwerkloosheid-aan-cda-fractie-rotterdam/> juli 2013, website geraadpleegd op 29 september 2013).

Voor de veerkracht van Rotterdam is dit nadelig. Tegelijkertijd heeft Rotterdam wel de potentie om uit te groeien tot een talentvolle stad. Het heeft een jonge bevolking. De bevolking is etnisch en cultureel divers. Deze diversiteit kan een rijke voedingsbodem vormen voor jongeren en voor de

arbeidsmarkt. Toch durven we te constateren dat de omstandigheden voor het ontwikkelen van jeugdig talent in de stad nog niet optimaal zijn. De onderwijsprestaties liggen laag, wat zich in negatieve zin vertaalt naar de onderwijscarrière. Er zitten in Rotterdam relatief weinig leerlingen op het vwo en de citoscores en eindexamencijfers zijn lager dan in de andere grote steden. De sociaaleconomische omstandigheden waaronder veel jongeren opgroeien in Rotterdam zijn aanwijsbaar slechter dan elders in het land, culminerend in Rotterdam-Zuid dat door het Rijk is getypeerd als een woongebied met on-Nederlands grote achterstanden op sociaaleconomische vlak. Onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat een gebrekkige taalvaardigheid een grote belemmering is voor veel leerlingen bij het bereiken van hogere onderwijsniveaus. Leerlingen die onvoldoende ontwikkeling doormaken in mondelinge en schriftelijke vaardigheden in het onderwijs lopen een groot risico op afbreuk van hun onderwijscarrière (uitval of afstroom naar lagere onderwijsniveaus). Zorgwekkend is daarnaast het aantal voortijdig schoolverlaters in Rotterdam en het percentage werkloze jongeren. Het grootste deel van deze *drop-outs* op de arbeidsmarkt wordt gevormd door de zogenaamde overbelaste leerlingen die vroegtijdig hun schoolcarrière hebben beëindigd. Door een opeenstapeling van problemen lukt het hen niet de opleiding af te maken. De kans op werk is laag en het risico van werkloosheid als de economie inzakt, is voor deze groep groot. Jongeren in deze groep belanden thuis op de bank, op straat of ze raken betrokken in illegale activiteiten. Dat is betreurenswaardig want onder deze jongeren bevinden zich velen met talentvolle potenties, die niet zijn aangeboord.

Het talentverlies is hierbij niet alleen een *onderwijsprobleem*. Talentverlies kent een duidelijk verband met sociale armoede en maatschappelijke achterstand. Een belangrijke risicofactor is dat de sociale omgeving waarin de jeugd opgroeit niet ondersteunend is voor talentontwikkeling. Zo blijkt, aldus het rapport Kinderen in Tel van 2012, dat in Rotterdam ruim 60 % van de kinderen in een achterstandswijk woont en bijna 20 % van de kinderen in een gezin opgroeit dat afhankelijk is van een uitkering. Er ligt dus een forse sociale, pedagogische en didactische opgave in de ontwikkeling van de eigen kracht van sociaal kwetsbare jongeren. Zij moeten worden ondersteund in hun kansen op sociale inclusie en stijging.

Hoogleraar Bas ter Weel van het CPB berekent dat de staatskas op termijn miljarden extra kan incasseren door nu 250 miljoen te investeren in kinderen die als gevolg van slechte leefomstandigheden een risico lopen. Bestrijding van overgewicht is volgens Ter Weel belangrijk, door kinderen te leren gezond te eten en kinderen voldoende laten bewegen. Want dikke kinderen zijn vaker ziek, hebben bijvoorbeeld eerder diabetes en ze benutten hun talenten onvoldoende. “Wanneer je uitrekent wat gedragsverandering oplevert, kom je op nog veel hogere bedragen uit”, aldus Van Weel geciteerd door Janke van der Zaag op Jeugdpoort, 16 april 2013 (<http://www.vgn.nl/artikel/16113>). “Want”, zo legt hij uit, “wanneer volwassenen in staat zijn het werk later naar vermogen te kunnen uitvoeren, levert hen dat 8 % meer loon op gedurende 40 jaar. En dat levert de staatskas daardoor nog veel meer premie- en belastinginkomsten op.”

Onderzoek van het SCP eerder dit jaar maakt duidelijk dat opvallend veel gezinnen met relatief weinig problemen gebruik maken van tweedelijns jeugdzorg terwijl de helft van de echte probleemgezinnen die deze zorg juist nodig hebben er geen gebruik van maakt. De zorg komt dus vaker niet terecht waar het echt nodig is. Het bereiken van de juiste doelgroepen is dus buitengewoon belangrijk, zowel bij voorschoolse educatie, kinderopvang, primair onderwijs en gezond gedrag (gezond eten en bewegen). Door er snel bij te zijn, is een indicatiestelling vaak niet meer nodig, aldus het SCP, geciteerd door Janke van der Zaag op Jeugdpoort, 16 april 2013 (<http://www.vgn.nl/artikel/16113>).

Empirische basis

Opgroeien gaat niet alleen om het voorkomen van problemen, maar ook over ontwikkeling, zelfontplooiing, kansen geven en talentontwikkeling, zo stelt de Gemeente Rotterdam in het concept beleidskader voor Positief Jeugdbeleid. De gemeente wil de komende tijd werken aan het ontwikkelen van een inhoudelijk kader voor meerjarig jeugdbeleid, dat de verschuiving inzet van risico gestuurd beleid naar kans gedreven beleid. De gemeente wil de aandacht voor de normale positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren versterken. Met aandacht voor preventie en talentontwikkeling voor alle jongeren.

Maar wat weten we uit onderzoek op dit gebied? Welke theorieën worden gebruikt en wat is de empirische basis voor dit positieve, preventieve uitgangspunt? We vatten de kernpunten uit elk van de studies hieronder samen.

Onderwijs: De basis is het Bronfenbrenner model waarin de verschillende levensdomeinen van kinderen zijn opgenomen. Dit model laat het belang zien van verbindingen tussen deze levensdomeinen (en de bijbehorende pedagogisch professionals) en kan daarmee ook als uitgangspunt dienen voor het beleidskader Jeugd. Er is geen empirische evidentie voor het totale model, dit is logischerwijs ook niet te leveren omdat het model over alles gaat. Wel zijn er studies verricht naar interventies die vanuit meerdere (aanpalende) lagen in het model zijn verricht (wordt vermeld in de studie over Opvoeden en opgroeien van Schenk).

Een tweede model dat in deze studie wordt beschreven is het zogenaamde Positive Behavioral Interventions and Supports – model (het PBIS model). Dit model wordt opgevoerd naar aanleiding van de vraag van de gemeente naar onderwijs in relatie tot zorg. Dit model ligt ten grondslag aan een groep interventies die op dezelfde ideeën gestoeld zijn: samenwerking, data-gestuurd, educatief en gebaseerd op bekrachtiging. Een voorbeeld dat in Nederland wordt toegepast is Taakspel. Behalve deze ideeën onderscheidt PBIS drie niveaus van interventie: primaire interventie (schoolbrede discipline en klassenmanagement systemen), secundaire preventie (opleidingsbehoeften van risicoleerlingen) en tertiaire preventie (specifieke gedragsondersteuning voor leerlingen en hun gezinnen met zwaardere problemen). Behalve dat PBIS interventies bewezen effectief zijn (met name ook in stedelijke omgevingen) is het een interessant model omdat het model 1) het onderwijs en de zorg verbindt en 2) aanwezigheid van zorg in het primaire proces veronderstelt. Zorg is voor iedereen en in elke klas voor handen, op maat.

Daarnaast besteedt deze studie aandacht aan de balans tussen sociale en cognitieve programma's. De vraag van de gemeente was wat wetenschappelijk onderzoek zegt over de optimale balans. De studie laat zien dat sociale programma's zowel sociale opbrengsten als cognitieve opbrengsten oplevert, maar dat de precieze balans afhankelijk is van de klas/school context. De studie beargumenteert dat het aan de professionals is om te beslissen over de balans, en dat het aan de gemeente is om versterking van de professionele capaciteit te ondersteunen.

Opvoeden en opgroeien: Deze studie bespreekt behalve opvoeden en opgroeien ook ontwikkeling, omdat het daar in de kern om gaat. De studie betoogt dat het belangrijk is om de focus op het jonge kind te leggen, vanuit de gedachte dat het succesvol volbrengen van ontwikkelingstaken stimulerend werkt voor de volgende ontwikkelingstaken. Vervolgens is het van belang (denkend vanuit het model van Bronfenbrenner) dat er verbindingen tussen de verschillende concentrische cirkels rondom het kind worden gelegd. De studie beschrijft tot slot de zogenaamde protectieve factoren (die je middels beleid zou moeten versterken) en het belang van voorlichting/kennisverspreiding over opvoedingspraktijken die empirisch onderbouwd zijn.

Zorg: In deze studie wordt een aantal uitdagingen voor Rotterdam geformuleerd, we zetten ze hier kort op een rij. Wijkteams moeten expertise kunnen mobiliseren dus weten waar ze de benodigde kennis moeten halen, monitoring van beleid is belangrijk omdat het de basis kan vormen voor een gesprek over effectief integraal jeugdbeleid, het gaat om kwaliteit maar ook om het inzetten van interventies op het juiste niveau, voorlichting kan en moet geïntensiveerd worden waarbij de Rotterdamse context als uitgangspunt moet dienen, besteed ook aandacht aan 19+ jongeren en de CJG bieden een belangrijke context voor het uitvoeren van positief jeugd beleid. Tot slot wordt in deze studie aangegeven dat niet alles geproblematiseerd hoeft te worden, bij elke levensfase horen normale problemen die “vanzelf” opgelost worden. Dit vraagt dus om goed na te denken over welke kwesties wel opgepakt moeten worden, en welke kwesties niet.

Talent: Het uitgangspunt in deze studie is dat ‘talent’ geen eenduidig begrip is. Er zijn brede opvattingen (leer- en ontwikkelmogelijkheden) en smalle (top talenten op een specifiek terrein), er wordt gesproken van multiple intelligentie, morele ontwikkeling en burgerschapsvorming en *21st century skills*. Er wordt geschreven over verborgen talenten. Er bestaan geen wetenschappelijke toetsen om (breed potentieel) talent te meten. Talentontwikkeling staat of valt bij de kwaliteit van de ‘pedagogische relatie’ en aandacht voor kinderen. De kerndoelen zoals die gelden voor het onderwijs bieden in principe een goed aanknopingspunt bieden voor een visievorming op talentontwikkeling binnen en buiten de school (taalverwerving, rekenen, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie en beweging).

Pedagogische civil society: In deze studie wordt het begrip PCS toegelicht en wordt ingegaan op de mogelijke rol van de gemeente in het bevorderen van de PCS. Binnen de PCS is er sprake van vier domeinen: het gezin, het informele opvoeddomein, het professionele domein en de overheid. Het primaire opvoeddomein (het gezin) is het middelpunt. Het basisidee in de PCS is dat kinderen leren door te participeren in de gemeenschap, opvoeding betekent dat kinderen mogen participeren in maatschappelijke praktijken (onder verwijzing naar het gedachtegoed van Dewey). De empirische evidentie voor de PCS is er niet in die zin, wel zijn afzonderlijke interventies getest (de studie verwijst naar de website van het NJI).

Er wordt geconcludeerd dat 1) de bewustwording aangaande het belang van opvoeding moet worden gestimuleerd, 2) zoveel mogelijk betekenisvolle en taalrijke ervaringen voor kinderen moeten worden gecreëerd omdat dit het ontwikkelen van kritisch burgerschap stimuleert, en 3) professionals moeten worden toegerust in hun taak in de PCS en in het opbouwen van een gelijkwaardige en wederkerige relatie met de ouders.

Relevante concepten en modellen

Onderstaand beschrijven we een aantal concepten en modellen die volgens ons kunnen helpen om het nieuwe beleidskader in te vullen. Het zijn concepten en modellen die in onderzoek gebruikt worden en verhelderend werken in de analyse van ontwikkeling en tegelijkertijd van onderwijsprestaties van kinderen. Daarnaast zijn het ook concepten en modellen die vertrekken vanuit hetzelfde idee als de uitgangspunten van de gemeente: normale ontwikkeling en de integrale benadering.

1. Bronfenbrenner en de Pedagogische Civil Society

In twee studies (Onderwijs en Opvoeden en opgroeien) wordt expliciet het model van Bronfenbrenner als uitgangspunt genomen. Daarnaast geldt dat de ideeën van Bronfenbrenner in

feite ook aan de Pedagogische Civil Society (de PCS) ten grondslag ligt. Je zou kunnen zeggen dat in de PCS de Winter Bronfenbrenner verbindt met een focus op burgerschapsontwikkeling. De Winter (de grondlegger van de PCS) stelt het “gat in de pedagogische infrastructuur” (RMO 2001) aan de orde. Hij bedoelt hiermee het gat tussen a) de thuissituatie, b) de kinderopvang en school: educatie en dagbesteding, c) de georganiseerde vrije tijd ((sport-)verenigingen, cultuur, welzijnswerk en dergelijke) en d) de veilige buurt (bewoners, peergroups en professionals zoals wijkagenten) (Spierings, 2012). Het opvoeden in deze vier leefmilieus dient in de optiek van de Winter te overlappen en het proces van opgroeien en de opvoedkundige begeleiding ervan in gezin, school en vrije tijd vergt consistentie en continuïteit. Ook El Hadioui (2011) signaleert een vergelijkbaar probleem als hij het heeft over de ‘mismatch’ tussen thuiscultuur, een schoolcultuur en een straatcultuur die onderling tegenstrijdige opvattingen en gedragingen communiceren naar kinderen. Hij wijst op het risico van een identiteitsblokkade en het ontstaan van psychosociale gezondheidsproblemen in het geval van deze mismatch.

Het model van Bronfenbrenner biedt daarom een geschikt kader voor het analyseren van de situatie van Rotterdamse kinderen, en daarmee ook voor het ontwikkelen van beleid dat alle domeinen in ogenschouw neemt en gericht is op het leggen van verbindingen tussen de domeinen (of de concentrische cirkels en de bijbehorende pedagogen).

2. Ontwikkelingstaken

De “ontwikkelingstaken” zoals Schenk ze beschrijft in haar studie, zouden een mooi uitgangspunt kunnen vormen voor het beleidskader Jeugd. De taken laten zien wat er in een “normale” ontwikkeling speelt in elk van de leeftijdsfasen en geven daarmee ook aan welke ondersteuning er nodig is bij elk van de taken. Het concept ‘ontwikkelingstaak’ laat ook zien dat kinderen en jongeren zelf de taken moeten volbrengen, professionals om hen heen hebben enkel de taak te stimuleren en te ondersteunen als het wat moeilijker gaat. Op basis van studie naar Zorg van Tudjman kunnen we een vergelijkbare opmerking maken. Hij citeert een aanbeveling van Van Yperen, Prinsen en Nota (2011) die aangeven dat de (opvoed)omgeving zich zou moeten voegen naar de ontwikkelingsfase van kinderen.

3. Protectieve en promotieve factoren.

In de studie van Schenk wordt het begrip “protectieve factoren” geïntroduceerd, het zijn factoren die ervoor kunnen zorgen dat kinderen zich, ondanks moeilijke omstandigheden, op een normale manier kunnen ontwikkelen. Behalve protectieve factoren kunnen de zogenaamde promotieve factoren een vergelijkbare rol spelen. Deze promotieve factoren zijn factoren die ervoor zorgen dat kinderen hun eigen kracht verder ontwikkelen, zodat ze in latere fases weerbaarder zijn en eigen problemen zelf kunnen oplossen (zie de Box hieronder voor een toelichting). Positief jeugdbeleid zou behalve de protectieve factoren ook gericht moeten zijn op het versterken van promotieve factoren.

Risico en beschermende factoren zijn ook wel geconceptualiseerd als de uiteinden van hetzelfde continuüm. Rolf Loeber (2012) definieert in zijn criminologisch onderzoek *risk factors* als factoren die een ongezonde volwassen ontwikkeling of deviant gedrag voorspellen (zoals laag IQ, lage SES, alcohol en drug gebruik, slechte binding in relaties), *promotive factors* definieert hij als factoren die een gezonde volwassen ontwikkeling en afwezigheid van later deviant gedrag voorspellen en *protective factors* als factoren die de afstand aangeven ten opzichte van deviant gedrag (voorbeelden zijn: laag stress niveau bij ouders, goede supervisie, oudere moeder, goede buurtomstandigheden). Hoe hoger het aantal risicofactoren, des te hoger is de waarschijnlijkheid dat iemand deviant gedrag gaat vertonen. Dit noemt men ook wel het Dosering/reactie verband (*dose response relationship*).

De weerbaarheid (de resilience) of veerkracht (op individueel, sociaal of maatschappelijk niveau) kan dit verband doorbreken. Het begrip *resilience* is afkomstig uit de ontwikkelingspsychologie en wordt door Zimmerman (1994) gedefinieerd als een factor (op sociaal of maatschappelijk niveau) die een pad van risico naar probleemgedrag of psychopathology onderbreekt. *Resilience* resulteert in aangepaste resultaten in het licht van tegenslag. Ook wordt *resilience* omschreven als de capaciteit van mensen om met stressvolle omstandigheden om te gaan zonder hierdoor beperkt te worden en het voorkomen van negatieve consequenties (op individueel niveau). Voorbeelden zijn: zelfvertrouwen, coping skills, risico vermijdend gedrag.

4. Het PBIS model

Toepassen van het PBIS model zoals beschreven in de studie van Meeuwisse en Severiens kan het verbinden van onderwijs en zorg ondersteunen. Overigens kun je dit los van het idee van de positieve bekrachtiging doen. Door preventie op drie niveaus te situeren en de rol van onderwijs en zorg ten opzichte van elkaar te organiseren versterk je de verbinding. Op het primaire niveau is de rol van zorg klein en het onderwijs groot, op het secundaire niveau is de rol van zorg groter en van onderwijs kleiner en op het tertiaire niveau is de rol van zorg groot en van onderwijs klein.

Aanbevelingen

Onderstaand vatten we de aanbevelingen uit de afzonderlijke studies samen. Elke aanbeveling verwijst naar preventief beleid en vertrekt vanuit (en stimuleert) “normale” positieve ontwikkeling.

1. Ontwerp (meer) dwarsverbanden tussen onderwijs en zorg

Als het model van Bronfenbrenner als kader fungeert voor Positief Jeugdbeleid, dan betekent dat vooral dat de focus moet komen te liggen op dwarsverbanden tussen de relevante organisaties en professionals rondom kinderen. In diverse studies worden voorbeelden gegeven van hoe dat zou kunnen: CtC's (maar dan wel op het juiste niveau), Wijkteams en ZAT's. We merken hierbij op dat men vanuit de jeugdzorg wel al stappen zet richting deze dwarsverbanden, maar dat het onderwijs hier nog grotendeels buiten staat. In termen van het PBIS model: de jeugdzorg is alleen betrokken bij de secundaire en tertiaire preventie en onderwijs alleen bij primaire preventie. Onze aanbeveling is om ook expliciete dwarsverbanden naar het onderwijs te leggen. Bijvoorbeeld door het onderwijs een duidelijke en belangrijke rol in de Wijkteams te geven en de ZAT's op het primaire niveau te laten functioneren.

Overigens: dit betekent niet dat alle lagen perse vanuit dezelfde opvoedvisie moeten handelen, met andere woorden het betekent niet dat alle pedagogen rondom kinderen hetzelfde moeten vinden. Maar het betekent wel dat er verbinding en contact moet zijn. Ook in de studie van Berding, Espigares Tallon en Van der Pluijm naar de Pedagogische Civil Society wordt betoogd dat een gedeelde eenduidige opvoedvisie van beperkte waarde is een (super)diverse stad. Het gaat om dialoog en afstemming, het doel is niet om het delen van dezelfde visie, maar om een wederkerige relatie tussen opvoeders.

2. Focus op het jonge kind: “een goed begin...”

Ondanks dat de studie over Zorg aanbeveelt om ook aandacht aan 19+jongeren te schenken, lijkt het toch vooral te lonen om te focussen op jonge kinderen. Optimale ondersteuning in jonge jaren, is preventief voor problemen op latere leeftijd. Dit betekent niet dat kinderen zodra ze de eerste positieve stappen in hun ontwikkeling zetten, geen stimulans meer nodig hebben. Het blijft van belang, tot in het hoger onderwijs, hoge verwachtingen uit te spreken en extra te ondersteunen waar nodig.

3. Focus op de transitieperiode PO-VO

Zodra jongeren de overstap maken van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs krijgen zij een andere actieradius in de publieke ruimte. De begeleiding die ouders en basisschool bieden (en het toezicht dat zij erop houden) verandert bij veel jongeren in de overgangsperiode. El Hadioui (2011) signaleert dat er een ‘mismatch’ tussen thuiscultuur, een schoolcultuur en een straatcultuur kan ontstaan die de identiteitsontwikkeling van jongeren kan schaden als er geen goede begeleiding is. Begeleiding van het straatleven, o.a. via kwalitatief hoogwaardig jongerenwerk in combinatie met een preventieve veiligheidsaanpak, kan jongeren helpen positieve stappen in hun ontwikkeling te zetten.

4. Focus op sociale en cognitieve opbrengsten in balans

De studies naar Onderwijs, Talent en de PCS maken duidelijk dat het belangrijk is en dat het loont om aandacht te besteden aan de sociale opbrengsten van het onderwijs. Het loont in de zin dat programma’s in het sociale domein de sociale opbrengsten daadwerkelijk verhogen en daarnaast dat deze programma’s ook een matig positief effect sorteren op cognitieve opbrengsten (zie de studie van Meeuwisse en Severiens).

De precieze invulling van dit onderwijs en de balans in de aandacht voor sociale en cognitieve opbrengsten is aan de professionals zelf. Het nu al klassieke overzichtswerk van Hattie (2008) concludeert dat er niet één methode bestaat die effectief is voor alle leerlingen. Het gaat er vooral om dat docenten hun lessen afstemmen op hun specifieke leerlingen en de voortgang van hun leerlingen goed monitoren. De mate waarin zij de focus leggen op sociale dan wel cognitieve opbrengsten en de mate waarin zij kiezen voor werkvormen waarin beide worden gecombineerd is daarom aan hen.

5. Relatie met ouders: partnerschap

Hoewel er geen aparte studie is verricht naar de rol die ouders spelen, wordt de rol van ouders in elk van de studies erkend. En (natuurlijk) spelen ouders in het model van Bronfenbrenner ook een centrale rol. De aanbeveling die we doen is om de relatie tussen ouders, zorg en onderwijs in partnerschappen te organiseren. Een partnerschap veronderstelt een gelijkwaardige en wederkerige relatie. Het begrip partnerschap helpt om vorm en richting te geven aan de samenwerking en verdeling van verantwoordelijkheid tussen ouders en professionals. Overigens betekent dit ook dat zowel ouders als instellingen toegerust moeten worden om hun rol in het partnerschap goed te kunnen vervullen (Spierings in Oosterling 2012).

6. Voorlichting

In de vorming van een gezonde pedagogische leefomgeving voor jongeren en kinderen speelt de gemeente Rotterdam een faciliterende rol door middel van voorlichting (Burggraaf-Huiskens, 2009). De gemeente kan interventieprogramma's opstellen voor voorlichting voor een gezonde leefstijl van moeders (in spe), vaders en jongeren op terreinen van roken, drinken, seksualiteit, voedingsgedrag en verloskundigen kunnen gericht inzetten op voorlichting aan zwangere vrouwen.

7. Kwaliteit van professionals

In verschillende studies wordt aangegeven dat effecten van programma's en de kwaliteit van diensten afhankelijk is van de kwaliteit van de professionals (en van de kwaliteit van de samenwerking tussen professionals). Onze aanbeveling is daarom dat de gemeente moet doen wat ze kan om ontwikkeling van excellente kwaliteit van Rotterdamse professionals te stimuleren. Dit betekent bijvoorbeeld dat er voldoende aanbod is van goede programma's en goede opleidingen, dat er voldoende ruimte is voor professionele ontwikkeling, met name in gezamenlijke interdisciplinaire teams, boven-schools en boven-instellingen en in samenwerking met kennisinstellingen.

8. Gebruik onderzoek

In feite zijn de voorliggende studies en deze samenvatting al een voorbeeld van de aanbeveling die in verschillende studies is gedaan: Gebruik de resultaten uit Generation R, het NJI en ander onderzoek. De Kenniswerkplaats kan een belangrijke rol blijven vervullen in de toekomst door het meedenken op de relevante momenten in de beleidscyclus en het programmeren van onderzoek dat van belang is in het kader van het ontwikkelen van het nieuwe beleidskader Jeugd.

Tot slot: de rol van de overheid

De gemeente vraagt om in de studies ook in te gaan op de mogelijke rol van de overheid. We zien hierin een spanning. Enerzijds is er sprake van een terugtrekkende beweging. De overheid moet krimpen en wil meer overlaten aan de scholen en de jeugdzorg. Anderzijds, zodra er iets misgaat, grijpt de overheid onmiddellijk in (denk bijvoorbeeld aan het pestbeleid dat elke school moet ontwikkelen na een aantal suicide gevallen). In de studie van Berding, Espigares Talon en Van der Pluijm naar de Pedagogische *civil society* wordt de vraag gesteld: "Zal de gemeente Rotterdam haar interveniërende rol willen inperken en verbreden met een meer positief stimulerende rol op basis van partnerschap?" Deze vraag is een wezenlijke vraag. Met name als het gaat om uitzonderlijke situaties die raken aan maatschappelijke issues. Hoe gaat de gemeente (of de overheid) in de toekomst reageren als er sprake is van examenfraude, of als er een schooldirecteur wordt doodgeschoten?

We voegen hieraan toe dat het ook aan de professionals is om hun professionele ruimte in te nemen en zich als gelijkwaardige partner richting de overheid te gedragen. Het vergt van beide kanten, zowel de overheid als de professionele onderwijs- en zorgpraktijk een wezenlijk andere houding in het geval van problemen. Als de overheid erkent dat ze niet alle problemen kan voorkomen noch oplossen en de professionele praktijk meer verantwoordelijkheid neemt en aangeeft wat ze zelf kan oplossen en wat een wenselijke rol van de overheid is kan er een nieuwe praktijk van partnerschap ontstaan waarin elke partner haar inbreng heeft in het gezond, veilig en talentvol opgroeien van de

jeugd. We doen daarom een laatste aanbeveling: agendeer dit punt in een onderling overleg en spreek een nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden af.

Bronnen

Steketee, Majone, Bas Tierolf, Jodi Mak (2012). *Kinderen in Tel Databoek 2012. Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid*. Verwey-Jonker Instituut Steketee: Utrecht.

Loeber, Rolf (2012). 'Risk, Protective and Promotive Factors: Drilling Down the Knowledge'. *Kids Not Cons Summit, Toronto Ontario*, March 21-23, 2012.

Spierings, Frans (2012). 'Bewegen, eten, denken: voorwaarden om te kunnen leren. Aansluiting Fysieke Integriteit bij Leerplanontwikkeling'. In: Oosterling, H. & Griffioen, A. (red). *Wat heet lichamelijke opvoeding? Eco-sociale educatie op de Brede School*. Heijningen: Jap Sam Books.

Nog aan te vullen.